ئایا چی کاتێ ماڵی کەسی مورتەد دەستی بەسەردا دەگیرێت

نووسەر: مامۆستا ئوسامە تەوحیدی (شارەزووری)

١٤٤٧ هـ

بسم الله الرحمن الرحيم

ئایا چی کاتێ ماڵی کەسی مورتەد دەستی بەسەردا دەگیرێت

الدولة الإسلامية
خلافة على منهاج النبوة

ماموستا
ئوسامە وحیدی

خلافة على منهاج النبوة

بسم الله الرحمن الرحيم

ئایا چی کاتێ ماڵی کەســی مورتەد دەستی بەسەردا دەگیرێت

ئەم بابەتە بابەتێکی فقهیە وعەقیدەیی نیە لەسێ بەش پێکهاتوە وە خیلافێکی زۆری تێدایە یان هەمووی بخوێنەوە یان هیچ ــی لێ مەخوێنەوە تا بەهەڵەتێنەگەی لەبابەتەکە بەشی یـەکەم چی کاتێ مورتەد خاوەندارێت ی ماڵ وموڵکەکەی لەدەست دەدات

① **ئیمــامــی الكاساني الحنفي**: دەفەرموێت

"لا خلاف في أنه إذا أسلم تكون أمواله على حكم ملكه، ولا خلاف أيضًا في أنه إذا مات أو قتل أو لحق بدار الحرب تزول أمواله عن ملكه، واختلف في أنه تزول بهذه الأسباب مقصورًا على الحال، أم بالردّة من حين وجودها على التوقف، فعند أبي يوسف ومحمد - رحمهما الله - ملك المرتد لا يزول عن ماله بالردة،

وإنما يزول بالموت أو القتل أو باللحاق بدار الحرب، وعند أبي حنيفة - رضي الله عنه - الملك في أمواله موقوف على ما يظهر من حاله"

خیلاف لەوەدانیـە گەر کەسی موڕتەد دووبارەببێتەوە بەموسڵمان ئەوە ماڵ وسامانەکەی لەژێر موڵکداری خۆی ئەمێنتەوە پارێزراوە وە خـــیلاف لەوەش ـدانیە گەر لەسەر ڕیـدە بمرێ یان بکوژرێت یان موڕتەد ببێتەوە و بچێت بۆ وڵاتی حـــــرب ئەوا لەم حاڵەتەشـدا موڵک وسامانەکەی پارێزراو نابێت بەڵام خیلاف لەوەدا هەیـە ئایا پارێزراوی ماڵەکەی تەنها بەو سێ حاڵەتە لەدەست دەدات؟

لەلای **ابی یوسف ومحمد** بەڕەحمـەت بن ماڵی موڕتەد لەموڵکداری کەسی موڕتەد دەرناچێت تـــەنها بەموڕتەد بونەوەی بەڵکــو کاتێ لەژێر موڵکداری دەردەچێت کەئەو موڕتەدە لەسەر ڕیدە بمرێت یان بکوژرێت یان بچێت بۆ وڵاتی حرب

لەلای ابو حنيفه ماڵی مورتەد ڕادەگیرێت تا کۆتا حاڵی دەردەکەوێ ئایا موسڵمان دەبێتەوە یان بەوحاڵەوە دەمرێت یان دەچێت بۆ دارالحرب. **- بدائع الصنائع 7/136**

② **ئیمام الدردير المالكي** لە **شرحی الصغیر:** ـدەفەرموێت **"مال المرتد فيء للمسلمين إذا مات أو قتل على ردته، فلا يرث ولا يورث"**

ماڵی مورتەد ئەبێت بەدەست کەوت بۆموسڵمانان ئەگەر ئەو مورتەدە لەسەر ڕیدە بمرێت یان لەسەر ڕیدە بکوژرێت ماڵەکەی بۆموسڵمانانە نادرێت بەمیراتگرانی و میراتیش وەرناگرێت کەسی مورتەد.

کەواتا لای ئەم زانایە دەستداگرتن بەسەر ماڵی مورتەدی خستۆتە پاش مردن وکوشتنی مورتەدەوە

الشرح الصغير مطبوع مع حاشية الصاوي – (4/714) – دار المعارف –

③ **ئیمــامی النووي الشافعي** له **المنهاج**: رحمه الله دەفەرموێت

"وفي زوال ملكه عن ماله بها أقوال: أظهرها إن هلك مرتدًا بان زواله بها، وإن أسلم بان أنه لم يَزُل"

منهاج الطالبين – (5/440) – مطبوع مع مغني المحتاج – دار الكتب العلمية – بيروت – ط1 1415ه 1994 م.

لەبارەی لاچونی خاوەندارێتی ماڵی مورتەد چەند اقوالێک هەیە دیـارترینی وتە لەسەر ئەم بابەتە ئەوەیە ئەگەر کەسی مورتەد مرد ئەوا ماڵەکەی بۆموسڵمانانە لەژێر موڵکداری خۆی نامێنتەوە بەڵام گەر ببێتەوە بەموسڵمان ئەوا خاوەنی موڵک وسامانی خۆیەتی وخاوەنداریەتیەکەی لاناچێت .

④ **ئیمام ـی الشربيني**: دەفەرمویت

"(وفي زوال ملكه) أي المرتد (عن ماله) (أقوال: أظهرها) الوقف كبضع زوجته، سواء التحق بدار الحرب أم لا، فعليه (إن هلك مرتدًا بان زواله بها) أي الردة، فما ملكه فيء وما تملكه من احتطاب ونحوه باق على الإباحة، (وإن أسلم بان أنه لم يزل) لأن بطلان أعماله تتوقف على هلاكه على الردة، فكذا زوال ملكه، والثاني يزول بنفس الردّة لزوال العصمة بردته فماله أولى، والثالث لا يزول، لأن الكفر لا ينافي الملك كالكافر الأصلي"

مغني المحتاج – (5/440) – الطبعة السابقة مع المنهاج.

لەبارەی لاچونی خاوەنداریێتی کەسی مورتەد بۆماڵ وسامانەکەی چەند وتەیەک هەیە دیارترینی وتەکان ئەمەیە ① ڕاگرتنی ماڵ وسامانەکەی جا یەکسانە ئەو مورتەدە بچێت بۆداری حرب یان هەر لەدار الاسلام بمێنیتەوە ئەگەر لەسەر ئەو ڕیدە بمرێت ئەوکاتە خاوەنداریێتی بۆماڵ وسامانەکەی لەدەست دەدات ئەوەی پەیدای کردووە لەماڵ وسامان ئەبێتە دەست کەوت بۆ موسڵمانان

بەڵام ئەگەر لەسەر ڕیدە نەمریێت ئەوە هەرخۆی خاوەن موڵک وسامانی خۆیەتی چونکە لەقورئاندا پوچەڵکردنەوەی کردارەکانی مورتەد پەیوەست کراوە بەمردنی لەسەر ڕیــدە بەهەمان شێوە ماڵەکەشی کاتێ لەدەست دەدات کەلەسەر ڕیدە بمرێت

وتەی ②بریتیــە لەوەی پارێزراوی بۆماڵی مورتەد نیــە چونکە بەهۆی مورتەدبونەوەی پارێزراوی بۆخودی خۆی نیە ماڵەکەی ئەولاترە

وتەی ③ ئەڵێن ماڵەکەی لەموڵکداری کەسی مورتەد دەرناچێت چونکە کوفر خاوەنداری موڵک نەفی ناکات وەک کافری ئەصڵی .

⑤**ئیمام ـی ابن قدامة الحنبلي**: رحمه الله ـدەفەرموێت

"اختلفت الرواية عن أحمد في مال المرتد إذا مات، أو قتل على ردته، فروي عنه أنه يكون فيئًا في بيت مال المسلمين، قال القاضي: هو صحيح في المذهب"[المغني 6/372.]

ڕیوایەتەکانی **ئیمامی احمد** لەبارەی ماڵی مورتەدەوە بەجیاوازی هاتون یەکێ لەوریوایەتانەی لەئیمام احمدەوە هاتوە بریتیە لەوەی پێی وابوە گەر مورتەد بمرێت یان بکوژرێ لەسەر ڕیدە ئەوا ماڵەکەی ئەبێتە دەست کەوت بۆ بیت المال ی موسڵمانان ، قاضی فەرموویەتی ئەمە بۆچونی دروستە .

پوختەی ئەم اقوالانە ئەوەت بۆ دەردەکەوێت لەلای جمهوری زانایان کەسی مورتەد ماڵەکەی لەدەست دەدات بەتەواوی بەکوشتن لەسەر ڕیدە یان مردن لەسەر ڕیدە وە لەلای زانایانی حەنەفی بەڕۆشتنی بۆ وڵاتی حرب وە لەلایەن هەنێ لەفوقەهایان بەس بەمورتەد بونەوە ماڵ ومولکی لەدەست دەدات

#بەشی_دووەم

مامەڵەکردنی مورتەد بەماڵ وسامانەکەیەوە لەکاتی مورتەد بونیدا

ئیمام ـی ابن قدامة: رحمـه الله ـدەفەرموێت

"وتصرفات المرتد في ردته بالبيع والهبة والعتق والتدبير والوصية ونحو ذلك موقوف، إن أسلم تبينًا أن تصرفه كان صحيحًا، وإن قتل أو مات على ردته، كان باطلًا، وهذا قول أبي حنيفة، وعلى قول أبي بكر تصرفه باطل، لأن ملكه قد زال بردته، وهذا أحد أقوال الشافعي.[المغني 9/10.]

مامەڵەکردنی مورتەد لەکاتی ڕیدەکەیدا بەکڕین و فروشتن وهەدیە وبەندە ئازادکردن وبەڕێوە بردن و وەصیەت کردن هەمووی بەڕاگیراوی ئەهێلرێتەوە ئەگەر بەبەڵگەوە دەرکەوت بۆتەوە بەموسڵمان ئەوا هەموو ئەو مامەڵانەی کردویەتی سەحیح ـە بەڵام گەر بمرێت یان بکوژرێت لەسەر ڕیدە ئەو مامەڵانە هەمووی باتڵە (چونکە مامەڵەی بەماڵی خۆیەوە نەکردووە ئەو پارە وسامانە بەماڵی خۆی حساب ناکرێت) ئەمەش وتەی **ابو حنيفه** وە لەسەر وتەی **ابو بكر** مامەڵەکردنەکەی لەسەرەتاوە باتڵە چونکە ماڵ وسامانی تەنها بەمورتەد بوونەوە لەدەست دەدات ئەمەش وتەیەکی شافعیەکانە .

#بــەشی_سێهەم

ماڵـــــی مورتەد بۆ کێـــیە ؟

① لەمەزهەبی زانایانی حەنەفی

ئیمام ـی الكاساني الحنفي: دەفەرموێت

"وأما حكم الميراث فنقول: لا خلاف بين أصحابنا - رضي الله عنهم - في أن المال الذي اكتسبه في حالة الإسلام يكون ميراثًا لورثته المسلمين إذا مات أو قتل أو لحق وقضي باللحاق"

[بدائع الصنائع 7/138.]

حوکـمی میراث ئەڵێـین هیچ ڕاجیاوازیەک نیە لەنێوان هاوەڵانمـان کەئەوماڵەی کەسی مورتەد کۆی کردۆتەوە لەسەردەمی موسڵمان بونیدا ئەو بەشە ماڵەی بۆ میراتگرە موسڵمانەکانیەتی ئەگەر ئەوکەسە بکوژرێ یان لەسەر ڕیدە بمرێت یان بەڕیدەوە بچێت بۆ دارالحرب.

② مەزهەبی زانایانی مالکی

الشيخ الدردير لە **شرح الصغير**: دەفەرمویێت "

"مال المرتد فيء للمسلمين إذا مات أو قتل على ردته، فلا يرث ولا يورث" [الشرح الصغير مطبوع مع حاشية الصاوي – (4/714) – دار المعارف]

ماڵـــی مورتەد ئەبێت بەدەستکەوت بۆموسڵمانان ئــەگەر بمرێت یان بکوژرێت لەسەر رِیــدە وا نادرێت بەمیراتگرانی ومیراتیش وەرناگرێت

③ مەزهەبی شافعی

المطيعي لە تكملة المجموع: ـدەفەرمویێت "وقالت طائفة إن راجع الاسلام فماله له، وإن قتل فماله لبيت مال المسلمين لا

لورثته من الكفار، قال بهذا ربيعة ومالك وابن أبى ليلى والشافعي" [تكملة المجموع شرح المهذب (19/237)- دار الفكر – بيروت]

کۆمەڵێ لەزانایان وتویانە ئەگەر مورتەد بگەڕێتەوە بۆ ئیسلام ماڵەکەی هەربۆخۆیەتی ئەگەر بکوژرێ لەسەر ڕیدە ماڵەکەی بـۆ بيت المال ـی موسڵمانانە بۆ میراتگرە کافرەکانی نیـە ئەمەش وتەی **ربیعه** و **مالک** و**ابن لیلی** و**شافعی** یە .

العمراني:دەفەرموێت ـ

ذهب الشافعي - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - إلى: أن ماله لا يورث، بل يكون فيئًا لبيت المال، سواء في ذلك ما اكتسبه في حال إسلامه أو في حال ردته، وسواء قلنا: إن ملكه يزول، أو لا يزول، أو موقوف"

البيان في مذهب الإمام الشافعي (9/18).

ئیمام شافعی بۆئەوە ڕۆیشتوە کەماڵــی کەسی مورتەد ناکرێ بەمیرات بەڵکـو دەکرێ بە دەستکەوت بۆ بیت المال وە یەکسانە ئەو پارەیەی لەسەردەمی موسڵمان بون پەیداکردبێت یان لەسەردەمی مورتەد بوندا وە یەکسانە بڵێین ماڵەکەی بەمورتەد بونەوە لەدەست دەدات یان لەدەستی نادات یان ڕادەگیرێت.

الماوردي الشافعي دەفەرموێت : **"مذهب الشافعي أن المرتد لا يورث، ويكون جميع ماله فيئًا لبيت مال المسلمين"**
الحاوي الكبير (8/145).

مەزهەبی **شافعی** ئەوەیە مورتەد نابێتە میراتگر وهەموو ماڵەکەی دەبێتە دەستکەوت بۆ بیت المال ــی موسڵمانان

لە **المنهاج**:دەفەرموێت

"وفي زوال ملكه عن ماله بها أقوال: أظهرها إن هلك مرتدًا بان

زواله بها، وإن أسلم بان أنه لم يَزُل"

لەبارەی خاوەنداریێتی ماڵی مورتەدەوە چەند ووتەیەک هەیە دیارترینیان ئەوەیە ئەگەر بەمورتەدی بمرێت ئەوا خاوەنداریێتی بەسەر ماڵەکەیەوە نامێنێت ئەگەریش ببێتەوا بەموسڵمان ئەوا خاوەنی موڵک وسامانەکەیەتی .

منهاج الطالبين – (5/440) – مطبوع مع مغني المحتاج – دار الكتب العلمية – بيروت – ط1 1415ه 1994 م.

واتا لەحاڵی ڕیدەی مجرد دەست بەسەر ماڵەکەیدا ناگیرێت تا بەمردن یان موسڵمان بونەوە یەکلا دەبێتەوە

وتەی زانایانی حەنبەلی

ئیمام ابن القيم: دەفەرموێت **"وكثير من العلماء يورث المسلم**

مال المرتد إذا مات على ردته، وهذا القول هو الصحيح، وهو اختيار شيخنا"

زۆرێک لەزانایان پێیان وایە کەماڵی مورتەد وەک میرات دەدرێت بەکەسوکارە موسڵمانەکەی ئەگەر ئەو مورتەدە لەسەر ڕیدە بمرێت ئەمەش وتەی دروستە و هەڵبژاردەی شێخ مانە(**ابن تيميه**)

أحكام أهل الذمة- (2/1134) – دار رمادى للنشر – الدمام – 1ط 1418ه 1997م

پوختەی بۆچونەکان

① ماڵی مورتەد ڕادەگیرێت ودەستی بۆنابردێت تا بەمردن یان بەکوشتن یان بەموسڵمان بونەوەی یەکلا دەبێتەوە ئەمەیان ئیجماعی لەسەرە حەنەفیەکان ئەوەشیان بۆزیادکردووە گەر مورتەد بچێت بۆدارالحرب ماڵەکەی لەدەست دەدات

② گەر بکوژرێت یان بمرێت لەسەر ڕیدە یان بچێت بۆ دارالحرب لەلای حەنەفیەکان ئەوا ماڵەکەی دەبێت بە دەستکەوت لەلای شافعیەکان ومالکیەکان و مەزهەبێک لەناو حەنبەلیەکان بەڵام مەزهەبێکی تری حەنبەلیەکان دەڵێن ماڵی مورتەد بۆ میراتگرە موسڵمانەکانیەتی

حەنفیەکانیش دەڵێن ئەوماڵەی لەسەردەمی ئیسلامەتی کۆی کردۆتەوە بۆ میراتگرەکانیەتی

پێویستە لەسەر موسڵمانان بۆجێ بەجێکردنی احکامی فەیئ و غەنیمەت و ئیقامە حدود پابەند بن بەجیهاد کردن لەژێر ئاڵای خیلافـ و سمع وطاعەی خەلیفەی موسڵمانان بکەن لەپێناو ئەوەی خاکەکەمان ببێت بەخاکێکی ئیسلامی وحاکمێکی موسڵمان حوکمان بکات بەشەرعی الله لەژێر فەرمانڕەوای خەلیفەی موسڵمانان و دەوڵەتی ئیسلامی

ئیمام ابن حجر الهيتمي: رحمه الله ـدەفەرموێت

"إذا عدم السلطان، لزم أهل الشوكة الذين هم أهل الحل والعقد ثَمَّ أن ينصبوا قاضيًا، فتنفذ حينئذ أحكامه

گەر لەشوێنێکدا کاربەدەست نەبوو(حوکم بەشەرع بکات) واجبە لەسەر ئەوانەی خاوەن هێزن وئەهلی حل وعەقدن قازیەک دانێن بۆئەوەی احکامە شەرعیەکان جێ بەجێ بکات .

تحفة المحتاج – (7/261) – المكتبة التجارية الكبرى بمصر – 1357هـ1983م.

وصلى الله على نبينا محمد وعلى اله وصحبه أجمعين

الحمد لله رب العالمين

ساڵی ئامادەکردن : ١٤٤٧ هـ